

Принцип особистісної орієнтації: створення виховних ситуацій

О.Ю.МАЛЮКОВА

Харківська національна академія міського господарства

Одним з основних принципів сучасного виховання задекларований принцип особистісної орієнтації. Цей принцип ґрунтується на розумінні того, що загальні закони психічного розвитку проявляються у кожного індивіда своєрідно й неповторно. Враховуючи це, вихователь повинен надавати вихованцеві право почуватись індивідуальністю; спрямовувати зусилля на розвиток його емоційної сприйнятливості, світогляду, культури потреб; культивувати в особистості, що духовно зростає, почуття власної гідності, впевненості в собі.

Виховні ситуації, які створюються у межах особистісно орієнтованого виховання, мають забезпечити сприятливі умови для реалізації особистістю свого природного потенціалу. Результатом цього процесу буде розвиток такого рівня свідомості вихованця, який спонукатиме його до самопізнання й самоактивності.

На жаль, сучасна виховна практика часто демонструє наміри гальмування, а то й знищення всього того, що є волею і свободою вихованця. Отже, альтернативою директивному підходу до виховання має виступити особистісно орієнтоване виховання, яке забезпечує вихованцеві право на свободу вибору ціннісної позиції. Йдеться, таким чином, про необхідність моделювання ситуацій вільної, творчої співпраці. Вони є альтернативою педагогіці заходів. Суттєвою психологічною особливістю таких ситуацій є те, що вони заперечують детермінуючий вплив на особистість, який здійснюється реактивними, адаптивними виховними механізмами. Натомість утверджуються й використовуються психологічні механізми виховання, розраховані на максимальне залучення всіх компонентів структури особистості (свідомості, емоцій, волі) в соціальні й міжособистісні взаємодії. Вихованець сповна активізує вищий рівень своєї самосвідомості для самостійного пошуку й реалізації якісно нових, конструктивних способів просоціальної поведінки. Тому одна з основних функцій педагога полягає в тому, щоб розвинути у вихованця здібність якнайточніше розуміти свою внутрішню природу з метою вибору гуманної поведінкової тактики. Розширення свідомості вихованця вважається досить дієвим виховним чинником. Воно практично проявляється в психічному зростанні, пробудженні прихованих можливостей вихованця. Ці можливості не є безмежними: вони характеризуються вибірковістю, поступовістю в поведінковій реалізації. Тому вихователь не повинен змушувати вихованців проти їх волі здійснювати вчинки, що даються їм з труднощами.

Але й пасивно погоджуватись з такою їхньою позицією було б неправильно. Тут необхідні такі виховні впливи, які б спричинювали у вихованця внутрішню боротьбу доти, доки він сам не прийме позитивного морального рішення. Момент самостійності викликає у вихованця розуміння того, що його добродійні вчинки зумовлені багатством власних почуттів. І це приносить задоволення як певну самовинагороду за здійснене.

У виховному процесі не слід забувати суттєве правило: є моральні рішення, самостійне прийняття яких не під силу вихованцеві в певний період його розвитку. Це означає, що одну й ту саму особистісну проблему вихованець з різним соціальним досвідом вирішує по-різному, чимраз більше наближаючись до етичних критеріїв.

Стратегія побудови виховного процесу в площині особистісного підходу не повинна ґрунтуватись на зовнішній діяльності, коли традиційні методи заохочення чи покарання приховують складні виховні проблеми. Оскільки, запроваджуючи такі методи, педагог змушує вихованців до підкорення, а не до вільної й свідомої дії. Тим самим він штучно утримує їх на найелементарніших стадіях морального розвитку і не підносить до рівня, коли вихованість ґрунтується на перетворенні загальних етичних принципів у систему особистісних смислів.